

från

Nämndemännens Riksförbund NRF

Rundabordsamtal om nämndemannasystemet

Justitieminister Beatrice Ask bjöd in till ett rundabordsamtal om reformbehovet av nämndemannasystemet onsdagen den 7 mars.

Inbjudna var de olika rättsinstanser som tidigare beretts tillfälle att lämna synpunkter på Justitiedepartementets kartläggning av nämndemannasystemet - bland dem Nämndemännens riksförbund.

Beatrice Ask betonade att det var viktigt med nämndemän och att de behövdes i rättstillämpningen. Hon framhöll att det finns totalt 9000 djupt engagerade nämndemän i landet. Men det finns frågor som inte fungerar riktigt bra och då kan "en vårstädning" behövas för att ta bort det som inte är till gagn för verksamheten. Syftet med dagens rundabordsamtal var att dryfta de synpunkter som kommit in till departementet.

Ordningen för nominering av nämndemän

Det konstaterades att de flesta länder har någon typ av lekmanamedverkan i domstolarna antingen i form av jury-system där någon form av lottningsmetod används för urvalet eller ett

system som i Sverige där lekmännen utses genom val. Det diskuterades vilket av dessa system som skulle vara bäst för att hitta nämndemän som på ett legitimt sätt kan representera hela befolkningen.

Marika af Winklerfelt

De flesta var överens om att man inte ville ha något allmänt lottningsystem. För att vara lämplig som nämndeman bör man ha ett aktivt samhällsintresse och det ansågs av de flesta bättre kunna tillgodoses genom nuvarande system där de politiska partierna nominerar. Några ansåg dock att valsystemet behövde vidgas och avpolitiseras. Här hänvisades bl.a. till Montesquies maktfördelningslära enligt vilken den

politiska och dömande makten bör vara åtskilda. Några framhöll att utländska besökare tyckte det var konstigt att nämndemän är politiskt nominerade vilket ibland uppfattats som att vi skulle ha politiska rättegångar i Sverige. Från advokatsamfundets sida föreslogs ett förändrat valförfarande som skulle administreras genom länsstyrelserna för att få bort den politiska kopplingen men ändå med möjlighet för de politiska partierna tillsammans med opolitiska organisationer att nominera nämndemän. Stefan Strömberg, som företrädde Straffprocessutredningen, ansåg dock att det var direkt olämpligt att släppa in andra organisationer än de politiska partierna i nomineringsprocessen eftersom de representerade särintressen och därför inte fyllde kraven på legitimitet.

För att underlätta rekryteringen av nämndemän och kontrollen av deras lämplighet föreslogs att man skulle kunna ändra valtidpunkten. Det betonades att det var viktigt att nämndemän var oförvitliga medborgare som inte var brottsligt belastade. Hur det skulle kunna kontrolleras diskuterades samtidigt som frågan ställdes hur man ska se på dem som redan avtjänat sitt straff. En bättre återkoppling från domstolarna till de politiska partierna efterlystes om nämndemän som miss-

Nämndemännens Riksförbund NRF

Lars Lassinantti

sköter sitt uppdrag. Det ansågs dock inte rimligt att ställa hårdare krav på nämndemännen än på de lagfarna domarna – trots allt visade ju Aftonbladets studie att det var relativt få nämndemän som hade begått någon form av brott.

Den skeva åldersfördelningen bland nämndemännen ansågs allmänt som ett problem – det var viktigt att få in fler yngre nämndemän för att uppnå en allsidig sammansättning av nämndemannakåren. Villkoren för tjänstgöring med uppskjutna förhandlingar och oplanerad övertid var ofta orsak till att många yngre hoppar av uppdraget i förtid. Dessutom förekommer det vid vissa domstolar att man känner sig nedlåtande behandlad och därför inte vill stanna kvar. För att få in fler yngre var de flesta överens om att arvodesvillkoren måste förbättras.

Omfattningen av nämndemännens medverkan

Den pågående Straffprocessutred-

ningen har i uppdrag att se över nämndemännens medverkan i olika typer av mål men här fanns ännu inte något färdigt förslag. Som exempel framfördes att en drastisk reform genomförts i Finland där hela fältet av vardagsbrott inte längre krävde några nämndemän. Tingsrätten kan där välja mellan nämnd eller tre juristdomare. Som en följd är det bara 10 procent av målen som genomförs med nämnd. Det pekades på att omfattande processuella förändringar hade genomförts under senare år som motiverade en översyn av nämndemännens medverkan särskilt i hovrätt och kammarrätt. Hovrätten i Västra Götaland ansåg att nämndemännens medverkan i överrätt helt borde avskaffas. En sådan åtgärd ansågs inte kräva några större ingrepp eller minska effektivitet och kvalitet men däremot innebära en betydande besparing.

Andra förslag som framfördes var att minska antalet nämndemän från tre till två eller att återinföra kollektiv rösträtt som innebär att nämndemännen måste vara överens för att överrätta domaren. Åklagarmyndigheten ansåg att s.k. mängdmål kunde avgöras av ensamdomare och att nämndemännen i tekniskt komplicerade mål borde ersättas av fler juristdomare. I förvaltningsrätterna ansågs att det fanns flera måltyper som var mer eller mindre lämpliga för nämndemän men däremot att deras medverkan är viktig i mål som innebär tvångsåtgärder mot person.

Andra pekade på att det fanns risker med att minska nämndemännens

medverkan och låta domaren styra helt och hållet. Det lämnar öppet för ett spel som kan skapa problem.

Ersättnings- och tjänstgöringsvillkor

Från NRF's sida framhölls att arvodesfrågan måste ses över. De låga arvodena lockar inte yngre personer till tjänstgöring som nämndemän. De flesta delade den uppfattningen samtidigt som man från överrättskåren klagade över de höga kostnaderna för nämndemännens medverkan särskilt när de hade långa resvägar. Här ifrågasattes om hela domkretsen måste vara representerad.

Beatrice Ask framhöll att det var dramatiska skillnader mellan ersättningen till nämndemän och till dem som hade andra uppdrag i kommunerna - ”vi har levt på ideella människor både när det gäller nämndemän och gode män/förvaltare”. Hon ansåg att villkoren måste anpassas till 2000-talet. Syftet med den översyn som nu görs är att försöka rensa bort en del av de frågeställningar som hela tiden ”poppar upp” och se över vad de processuella förändringar som genomförts under senare år innebär för nämndemännens systemet.

Som avslutning på rundabordsmötet framhöll Justitieministern att nämndemännen utgjorde en viktig del för att garantera kvaliteten i dömandet. Deras medverkan fick inte bara ses som en kostnad.

Marika af Winklerfelt

ANSVARIGA FÖR
NYHETSBRÉVET
Staffan Björnberg
Gertie Olsson
Staffan Ringskog

ADRESS KANSLI
Nämndemännens Riksförbund
Tomtebogatan 40
113 38 Stockholm
Tel. 08-651 55 13

ÖPPETTIDER
Torsdag 9-12
Redaktör för tidningen Nämndemännen
Staffan Ringskog
hagstigen@telia.com